

Панасюк Т. І.
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
Національна академія СБУ
e-mail: pan08tatiana@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ПОТЕРПІЛИХ ВІД ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Стратегією інформаційної безпеки (далі – Стратегія), затвердженою Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № №685/2021 [1] визначено поняття інформаційної безпеки. У контексті нашого дослідження акцентним є, що інформаційна безпека України як складова частина національної безпеки України, стан захищеності життєво важливих інтересів людини, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на інформацію, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів.

Одним з напрямів забезпечення інформаційної безпеки України визначено захист приватного життя, доступ до об'єктивної та достовірної інформації, протидія поширенню незаконного контенту (четверта стратегічна ціль, визначена Стратегією) [1].

Згідно з інформацією Офісу Генерального прокурора станом на 3 березня 2024 року зареєстровано 126748 злочинів агресії та воєнних злочинів. (статті 436, 437, 438 КК України та інші), з них 123109 злочинів за статтею 438 КК України «Порушення законів та звичаїв війни», зареєстровано 16669 злочинів проти національної безпеки (статті 110, 111, 111-1, 111-2, 113 КК України) [2].

Під час розслідування кримінальних проваджень встановлюються особи, постраждалі від вчинених злочинів, які визнаються потерпілими у кримінальному провадженні відповідно до статті 55 Кримінального процесуального кодексу України.

Викликом для сектору національної безпеки і оборони України стало виявлення, розкриття, розслідування та документування їх, при цьому особливих зусиль потребують підтримка потерпілих від цих діянь поряд із захистом їхніх прав і законних інтересів.

Воєнні злочини – це серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, законів і звичаїв війни, які здійснюються під час війни. За ці злочини передбачено кримінальну відповідальність у судах України, та міжнародних судах. Такі злочини не мають строку давності.

Ці злочини посягають на національні інтереси України, а уся діяльність із забезпечення національної безпеки у кінцевому результаті спрямована на гарантування безпеки людини – гарантування суспільству і кожному громадянину захист від загроз.

Розслідування таких злочинів здійснюють слідчі Служби безпеки України, Національної поліції, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро. Процесуальне керівництво під час розслідування здійснює Офіс Генерального прокурора.

Серед проблем, з якими стикаються слідчі та прокурори звернемо увагу на травматизацію від злочину. Страх, який виник у результаті подій, та страх розправи за надану інформацію призводить до небажання повідомляти про злочини або брати участь у розслідуванні. Люди щасливі, що вижили і не хочуть згадувати про страшні для них події.

Широке висвітлення ЗМІ подій, які відбулися під час окупації території України у Бородянці, Бучі, Ірпені та інших містах мали як позитивний ефект у вигляді привернення уваги світу та країн-партнерів до вчинення армією рф воєнних злочинів та нелюдське ставлення до цивільного населення, надання та збільшення допомоги Україні. З іншого боку таке висвітлення порушує право на приватність постраждалих осіб, тобто не забезпечує інформаційну безпеку особи.

Окрему увагу під час розслідування кримінальних проваджень органи досудового розслідування приділяють СНПК (сексуальному насильству пов'язаному з конфліктом). СНПК це форма гендерно зумовленого насильства (ГЗН) та може бути здійснення у формі зґвалтування, сексуального рабства, примусу до проституції, примусової вагітності, примусового аборту, примусової стерилізації, примусового шлюбу, а також будь-якої іншої форми сексуального насильства порівнянної тяжкості. Такі дії можуть бути вчинені щодо жінок, чоловіків, дівчат або хлопців та напряду чи опосередковано пов'язані з конфліктом.

Люди, відносно яких вчинено такий злочин, не повідомляють про нього через страх осуду як членами сім'ї, так і суспільством, сором, стигматизацію, а також страх співпраці з органами досудового розслідування, якщо їх близькі чи рідні продовжують перебувати на окупованій території.

У такому випадку необхідно забезпечити інформаційну безпеку як процесу розслідування, так і особи.

Інформаційна безпека потерпілого у кримінальному провадженні забезпечується як шляхом відповідальності за розголошення даних досудового розслідування (стаття 387 КК України), а також шляхом застосування відносно нього заходів забезпечення безпеки, передбачених КПК України та Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [3].

Невідповідність вказаного закону сьогоденню, численні проблеми його застосування та відсутність належного фінансування неодноразово обговорювалася науковцями, юристами та представниками сектору безпеки і оборони [4].

12 липня 2021 року у Верховній Раді України за № 5751 зареєстровано проект закону «Про забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя» [5]. До вказаного

проекту висловлено пропозиції та зауваження. Потребує урегулювання важливе питання фінансування передбачених заходів захисту.

Постановою ВРУ від 06 лютого 2024 року № 3562-ХІ «Про порядок денний одинадцятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання» вказаний проєкт Закону Комітету ВРУ з питань правоохоронної діяльності доручено підготувати і доопрацювати для розгляду на сесії [6].

Ураховуючи зазначене, з метою сприяння виконанню сектором безпеки та оборони своїх функцій зокрема щодо забезпечення інформаційної безпеки особи під час досудового розслідування та судового розгляду необхідно доопрацювати вказаний проєкт закону за забезпечити практичну реалізацію передбачених у ньому заходів захисту.

Список використаних джерел:

1. Стратегія інформаційної безпеки: Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 02.03.2024).
2. Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ, станом на 03.03.2024 URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення 03.03.2024).
3. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text> (дата звернення 03.03.2024).
4. Дискусія аналітичного центру Юрфем та Justtalk «Забезпечення безпеки потерпілих і свідків при розслідуванні СНПК» URL: <https://jurfem.com.ua/diskusia-just-talk-prava-poterpiyh/> (дата звернення 03.03.2024).
5. Про забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя: проєкт Закону URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/fdb97421-e670-4130-a9d8-7c3bc39a7aeb> (дата звернення 03.03.2024).
6. Про порядок денний одинадцятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання: Постанова Верховної Ради України від 06 лютого 2024 року № 3562-ІХ URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3562-20?find=1&text=5751#w1_1 (дата звернення 03.03.2024).